

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ВЛАДИ-ВЛАСНОСТІ НА РЕАЛІЗАЦІЮ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ**

*Г. М. Пилипенко, д. е. н., професор, НТУ «Дніпровська політехніка», annapulyup@ukr.net,
В. Л. Смесова, к. е. н. доцент, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет», smesova_vl@ukr.net,*

*Н. Ю. Науменко, к. т. н. доцент, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет», nau_nata@i.ua*

У статті розглядається вплив зрощення влади й власності в Україні на реалізацію економічних інтересів суб'єктів, встановлюються причинно-наслідкові зв'язки між даними процесами. Стрижневою й ідентифікуючою характеристикою влади-власності названо привласнення владою економічної вигоди (користі) від свого панівного становища над іншими приватними власниками та монополізація власницьких позицій через їх закріплення і підтримання на основі владних повноважень. На базі цього розкрито основу злиття влади й власності у невід'ємну спільність і виявлено основні форми її прояву: монополізацію умов виробництва і відтворення (права розпорядження стратегічними інфраструктурними об'єктами, інформацією, досвідом, знаннями, необхідними для забезпечення виробничого процесу, структур для захисту виробництва та підтримання влади); монополізацію сфери розподілу (в аспекті визначення частки розподілу доданого продукту і перерозподілу суспільного продукту); монополізацію обміну (засобів виробництва, необхідних для забезпечення нормального функціонування, життєво необхідних і визначальних для суспільства продуктів, у тому числі експортних).

Запропоновано теоретико-методологічний підхід щодо ідентифікації влади-власності в економічній системі та оцінювання її впливу на ступінь реалізації економічних інтересів домогосподарств, підприємств і держави як виразника суспільних інтересів з огляду на ступінь монополізації нею функцій і сфер в процесі суспільного поділу праці. Визначено показники, які, по-перше, характеризують сутність і характерні риси влади-власності, по-друге, індикатори, які характеризують форми її прояву в економічній системі і розкривають глибину монополізації економічних відносин, по-третє, показники, які визначають ступінь реалізації приватних і суспільних економічних інтересів.

Кількісна оцінка впливу влади-власності на економічні інтереси суб'єктів здійснена на основі застосування створеного Інтегрального показника влади-власності. Аналіз проводився на основі встановлення кореляційних зв'язків і перевірки на мультиколінеарність складових Інтегрального показника влади-власності, системи показників реалізації економічних інтересів, а також зв'язків між першим індикатором та другою групою показників. Побудовано функціональні залежності між Інтегральним показником влади-власності та показниками реалізації економічних інтересів домогосподарств, підприємств, держави. Встановлено адекватність поліноміальної моделі й здійснено прогноз відносно зміни показників реалізації економічних інтересів при збільшенні Індексу фаворитизму влади у вітчизняній економіці.

Ключові слова: влада, власність, інститут влади-власності, форми прояву влади-власності в Україні, економічні інтереси, економіко-математична модель залежності влади-власності й реалізації економічних інтересів, приватні інтереси, суспільні інтереси.

Постановка проблеми. Влада і власність відносяться до тих інститутів, на яких базується будь-яке суспільство і які формують його сутнісні системоутворюючі харак-

теристики. Власність створює стимули економічної діяльності і визначає, у чіьх інтересах здійснюється виробництво.

Влада визначає і захищає права власності, створює умови для її ефективного використання. Отже, ці інститути взаємозумовлюють одне одного: без влади і законів, які вона встановлює, не існує правових механізмів реалізації власності, а без власності не існує держави як виразника суспільного інтересу.

Об'єктивна взаємозалежність влади і власності за певних умов може породжувати глибокі суспільні суперечності, що виникають на ґрунті протистояння приватних і суспільних інтересів. Надмірна концентрація економічної влади в руках приватних осіб створює стимули отримання політичної влади як засобу її утримання й примноження. За таких умов державна влада використовується не в інтересах всього суспільства, а переважно для реалізації групових і особистих цілей.

Загострення політичних, економічних і соціальних суперечностей в Україні багато в чому пов'язане з існуючою неефективною інституційною структурою, основу якої складає влада-власність. Мова йде про зрощення владних функцій і функцій власності, коли політична влада створює виключні права розпорядження власністю, а власність органічно формує наявність політичного лідерства.

Укорінення в українському суспільстві даного феномену призвело до обмеження доступу суб'єктів до економічних ресурсів, монополізації умов виробництва, розподілу, обміну й споживання. Тим самим влада, через яку держава реалізує свої економічні функції, перестала бути виразником суспільних інтересів та інститутом, який координує діяльність в економічній системі. Таким чином, дане явище обумовлює неефективність всієї системи економічних відносин, детермінує зниження рівня доходів економічних суб'єктів і створює обмеження для реалізації їх економічних інтересів. Тому сьогодні важливим і актуальним є розробка наукового підходу до оцінки співвідношення влади-власності і ступеня реалізації приватних та суспільних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя для аналізу влади-власності було закладено в роботах

К. Маркса, який, досліджуючи «азіатський спосіб виробництва», виявив причини і обґрунтував зміст суспільних відносин влади-власності [1]. Розвиток теорії влади-власності у сучасних умовах знаходимо в роботах здійснює А. Гуревича, який встановив, що її основоположним змістом є контроль над ресурсами і виробництвом [2]. Дослідженням теоретичних основ зрощування влади й власності, змістовного наповнення і характеристик даного економічного явища були присвячені роботи Васильєва Л., Нурєєва Р., Латова Ю. [3;4]. Крім того, науковий аналіз вчених був зосереджений у напрямі встановлення механізму реалізації владно-власницьких відносин і характеристики структури інституційної матриці, яка обумовлює закріплення неефективних механізмів перерозподілу суспільного продукту владою-власністю (О. Бессонова, С. Кірдіна) [5;6].

Разом з тим, безпосередній вплив влади-власності на процес реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання не став предметом наукових досліджень. Вчені не приділяли необхідної уваги встановленню кількісних співвідношень між показниками, які характеризують владу-власність, з одного боку, і ступенем реалізації економічних інтересів суб'єктами, з іншого. А це є особливо актуальним для вітчизняної економіки, яка потребує кардинальних змін з метою утвердження в ній соціально-ринкової моделі.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є створення теоретико-методологічного підґрунтя ідентифікації влади-власності в економічній системі, та оцінки її впливу на ступінь реалізації економічних інтересів домогосподарств, підприємств і держави як виразника суспільних інтересів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінку впливу влади-власності на ефективність процесу реалізації економічних інтересів суб'єктів в економіці, на наш погляд, слід проводити, виходячи з наступних міркувань. По-перше, необхідно обґрунтувати основні емпіричні показники, які розкривають глибинну сутність влади-власності, тобто відображають її змістовні ха-

рактики, по-друге, сформувати систему показників, які виявляють форми її прояву в економічній системі, тобто ідентифікують її внутрішні якості, і, по-третє, сформувати показники оцінки наслідків влади-власності для економічних суб'єктів з точки зору бар'єрів на шляху реалізації їх економічних інтересів.

Звернення до витоків поняття «влада-власність» дає нам уявлення щодо її основоположних, сутнісних характеристик. Загальновідомий в економічній науці термін «азіатський або державний спосіб виробництва», охарактеризований К. Марксом, вперше назвав владою-власністю А. Гуревич, а увів в науковий аналіз Л. Васильєв, визначивши його як феномен, що уособлює собою єдність адміністративно-політичних, соціальних, економічних, воєнних та інших сфер держави при імперативі адміністративно-політичної та організаторсько-управлінської сфер [3, с. 87–88]. Відповідно до даного визначення центральною характеристикою інституту влади-власності були визначені, в першу чергу, редистрибутивні відносини, які обумовлюють необхідність сплати державі ренти-податку, концентрацію останньої в руках влади і подальший її перерозподіл владою (Л. Васильєв, С. Кірдіна) [3;6]. О. Бессонова назвала зазначені взаємодії держави і суспільства інститутом здачі-роздачі створеного продукту [5].

І як точно підкреслив Р. М. Нурєєв, сутність охарактеризованого інституту влади-власності розкривається через синтез у владі двох основних функцій – владної і власницької, коли влада через своє панівне службове («посадове») положення монополізує власність [7, с. 58–59]. Тобто, на основі утворення даного інституту монополізується не тільки влада, але й основні функції щодо організації економічного життя суспільства, його упорядкування, управління і контролю, які обумовлюють монополізне встановлення доступу до ресурсів, контролювання розподілу доданої вартості, монополізне регулювання перерозподілу суспільного продукту, привласнення його значної частки та економічної вигоди від виконання зазначених функцій.

Таким чином, стрижневою і одночасно ідентифікуючою характеристикою влади-

власності є привласнення владою економічної вигоди (користі) від свого панівного становища над власниками та одночасно монополізація власницьких позицій через їх закріплення і підтримання на основі владних повноважень. Зазначене розкриває основу злиття влади і власності в невід'ємну спільність і одночасно з цим підводить нас до виявлення основних форм прояву влади-власності.

Як ми з'ясували в ході проведеного аналізу, основною формою прояву влади-власності в економіці є панування, яке встановлюється через монополізацію різноманітних функцій і сфер в процесі суспільного поділу праці. У зв'язку з цим привертає увагу науковий підхід до визначення форм монополізації владою-власністю функцій в процесі суспільного поділу праці, запропонований Нурєєвим Р. М., який виділив:

1) монополізацію умов виробництва і відтворення (права розпорядження стратегічними інфраструктурними об'єктами, інформацією, досвідом, знаннями, необхідними для забезпечення виробничого процесу, структур для захисту виробництва та підтримання влади);

2) монополізацію сфери розподілу (в аспекті визначення частки розподілу доданого продукту і перерозподілу суспільного продукту);

3) монополізацію обміну (засобів виробництва, необхідних для забезпечення нормального функціонування, життєво необхідних і визначальних для суспільства продуктів, у тому числі експортних) [7, с. 58–59]

На наш погляд, у наведеній класифікації вчений чітко визначає форми і сфери впливу влади-власності на сукупність відносин щодо виробництва, розподілу й обміну, які влада як верховний представник держави реалізує в економіці. Адже, концентруючи в своїх руках процес переміщення продуктивних сил і регламентуючи хід відносин в сфері виробництва, розподілу, обміну товарів та послуг, влада контролює суспільні відносини та визначає результативність економічного життя. Але одночасно з цим, монополізуючи умови для здійснення відносин в сфері виробництва, відносин щодо розподілу й обміну, влада створює підґрунтя для

монополізації частки суспільного продукту, яка призначена для суспільного споживання, тобто значно впливає на відносини в сфері споживання. Відповідно йдеться про монопольний вплив влади-власності на всю систему відносин щодо виробництва, розподілу, обміну і споживання. Тому прийняття за основу дослідження наукового підходу, запропонованого Р. М. Нурєєвим, дозволить нам виявити конкретні форми прояву монопольно-панівного положення влади в процесі реалізації економічних відносин і встановити, які бар'єри створює економічним суб'єктам монополізація владою функцій щодо суспільного розподілу праці в аспекті реалізації їх економічних інтересів.

Рухаючись в обраному напрямі, визначимо, в першу чергу, показники, які розкривають глибинний зміст влади-власності. Останній виявляється через таку її істотну рису, як монополізація. Оскільки монополізація як характеристика влади-власності – це спосіб отримання економічної вигоди від інституціональних переваг та службових повноважень і водночас утримання досягнутих позицій через свою присутність або вплив на владу (лобізм), то визначити владу-власність на емпіричному рівні ми можемо, передусім, на основі індикаторів, які вказують на ступень орієнтованості влади-власності на реалізацію власних економічних інтересів (інтересів обслуговуваної власності) в процесі виконання своїх службових функцій. Йдеться, в першу чергу, про ступінь привласнення і концентрації в руках владної верхівки суспільного продукту, показники «кумівства» (фаворитизму) в рішеннях верховної влади, а також лобювання інтересів певних економічних груп, які розкривають суть влади-власності і зміст владно-монопольного капіталізму.

На наш погляд, найбільш точно відображає зазначені характеристики показник фаворитизму в рішеннях влади – складова субіндексу «Інституції» Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який розраховується експертами Всесвітнього економічного форуму [8]. Зазначений інтегральний показник демонструє рівень кумівства і ступінь зв'язаності економічних груп з урядом, враховує частку активів представників влади-власності у

ВВП, ступінь її концентрації у стратегічних секторах економіки. І таким чином, він відображає істотні риси влади-власності, визначає рівень економічної ренти, отриманої владою-власністю від монопольно-владних переваг та суспільно-службової власності, що відкриває можливості для застосування показника фаворитизму для емпіричної ідентифікації влади-власності.

Наступна група – це показники, які відображають форми прояву влади-власності в економічній системі, тобто ідентифікують її внутрішні якості. Аналіз монополізації основних функцій влади в сфері економічних відносин, зокрема, умов для реалізації відносин в сфері виробництва, відносин в сфері розподілу й обміну дозволить нам встановити форми прояву іманентних владу-власності властивостей і відповідно визначити основні показники, які їх характеризують.

Відносини, які складаються в сфері виробництва, детермінуються тими умовами, які створює влада для його організації і відтворення. Умови виробництва як сукупність факторів зовнішнього середовища, які задають його параметри, спеціалізацію, форми і механізми реалізації тощо, визначають ефективність самого виробництва і ступінь реалізації економічних інтересів учасників відносин щодо його забезпечення. І саме влада на основі своїх повноважень встановлює межі і масштаби даних відносин, можливості отримання економічної вигоди (користі) від них суб'єктами.

Серед основних умов виробництва, які встановлює влада, слід виділити – закріплення прав власності, наявність і доступ економічних суб'єктів до економічних ресурсів, які становлять основу виробництва – паливно-енергетичних ресурсів, трудових ресурсів, засобів виробництва, інформації тощо, створення умов для забезпечення транспортування і зв'язку, доступу до інформації і освіти, здійснення захисту і підтримання безпеки правоохоронними органами, судовою системою. Відповідно до цього, монополізація владою умов виробництва в першу чергу виявляється через створення нерівних умов для економічних суб'єктів у даній сфері та обмеження їх доступу до ключових ресурсів, що має такі

форми прояву: встановлення владно-власницького контролю над економічними ресурсами і привласнення владою-власністю економічної ренти від їх використання, обмеження доступу суб'єктів до інформаційних і знанневих ресурсів, досвіду і технологій, позбавлення суб'єктів можливостей щодо отримання прав власності, захисту їх інтересів через підпорядкування владою-власністю судів, правоохоронних структур, ЗМІ тощо.

Як наслідок – реалізація зазначених форм монополізації влади створює несприятливі економічні та інституційні умови для здійснення процесу виробництва та його нормального функціонування, умови, які не здатні підтримувати економічну безпеку відносин в сфері виробництва та безпеку реалізації інтересів їх учасників. Адже ефективність, кількісно-якісні результати виробництва та економічна вигода його учасників напряму залежать від забезпеченості виробництва економічними ресурсами, безпечності його відтворення, вирішення конфліктів інтересів власників, створених владою.

Виходячи з цього, основними показниками, які характеризують форми прояву влади-власності в аспекті монополізації умов виробництва, є, на наш погляд, поперше, ступінь монополізації ринків паливно-енергетичного комплексу (газу, нафти, електроенергії), металургії і машинобудування, фінансових ресурсів, транспорту і зв'язку як матеріально-речової основи виробництва; по-друге, рівень захисту владою прав власності, у тому числі інтелектуальних, надійність правоохоронних органів, незалежність судових органів від влади, свобода і ступінь контролю ЗМІ з боку влади, які створюють гарантію нормального функціонування та економічної безпеки відносин в сфері виробництва і одночасно підґрунтя для економічних відносин у всіх сферах економічного життя; по-третє, нерівність населення щодо вищої освіти та підвищення кваліфікації як основи для формування висококваліфікованих людських ресурсів та їх подальшого відтворення.

Таким чином, зазначені показники ідентифікують ступінь монополізації владою можливостей для реалізації економічних інтересів суб'єктів через відносини що-

до виробництва. Емпіричною базою для зазначених показників є показники концентрації ринків Антимонопольного комітету України, розраховані на основі індексу Херфіндаля-Хіршмана та сумарних часток ринку чотирьох і восьми найбільших компаній відповідно, складові субіндексу «Інституції» Індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI), Глобального індексу людського розвитку та Індексу свободи людини.

Наступною формою прояву влади-власності є концентрація функцій розподілу в руках влади. Вона виявляється через встановлення владою пропорцій розподілу даного продукту економічними суб'єктами через механізм оподаткування (механізм «здач»), а також пропорцій перерозподілу створеного в економіці продукту (механізм «роздач») в руки суспільства, підприємств і домогосподарств Але реалізація даної функції спрямована на відособлення частки суспільного продукту, яка «роздається» в руки самої влади-власності. І у цьому аспекті визначальною метою монополізації владою-власністю розподільно-перерозподільної функції є максимізація економічної вигоди, прав власності, витрат на утримання влади-власності, а також мінімізації своїх владно-власницьких витрат в процесі оподаткування на основі мінімізації частки необхідного продукту домогосподарств, підприємств і суспільства тощо.

Таким чином, монополізація владою-власністю функції розподілу спільно створеного суспільного продукту дозволяє їй отримати економічну вигоду шляхом редистрибутивного обміну, за якого на основі обміну «здач» на «роздачі» влада-власність концентрує в своїх руках максимальну різницю між ними. Основними показниками монополізації владою-власністю функції розподілу є, на наш погляд: 1) індекс управління, який показує рівень ефективності (не-ефективності) розподілу і використання владою ресурсів, які знаходяться в руках у суспільства; 2) показник нецільового відволікання владою державних коштів, який визначає рівень нецільового розподілу і використання владою бюджетних асигнувань, а також рівень зниження витрачання державних коштів відповідно до цілей державних видатків; 3) показник марнотратства витрат

влади, який показує рівень надмірних витрат з боку влади в процесі фінансування урядових заходів, в процесі розподілу державної допомоги підприємствам і необґрунтовано завищених коштів на фінансування державних програм, їх спрямуванні в інтересах вузьких кіл тощо; 4) рівень обтяження суспільства видатками на утримання влади (показник тягара державного регулювання для економіки), який показує, по-перше, приріст витрат, які виділяються владою на своє утримання, до приросту ВВП. За основу показника беруться витрати на фінансування уряду, президента, інших державних чиновників вищого рангу, у тому числі витрат на купівлю житла, транспорту, техніки та їх обслуговування. По-друге, даний показник визначає питому вагу державного споживання у суспільному споживанні;

Зазначені показники є складовими Індексу глобальної конкурентоспроможності, а також Індексу ефективності економічних трансформацій і управління, які розраховуються експертами Всесвітнього економічного форуму та фонду Бертельсмана.

Монополізація владою-власністю сфери обміну передбачає обмеження можливостей економічних суб'єктів щодо еквівалентного обміну ресурсами, товарами, послугами. Якщо підтримання владою умов для ефективного обміну має результатом взаємну реалізацію інтересів і відповідно отримання вигоди (користі) всіма його учасниками, то у випадку монополізації владою-власністю даної сфери створюються значні бар'єри для взаємовигідних обмінних відносин, порушується ефективність зв'язку і взаємодії сфери виробництва і сфери споживання, які з'єднуються на основі обміну в єдину систему і обумовлюють взаємообмін інтересів виробників і споживачів.

Тому формою прояву монополізації владою-власністю сфери обміну є стримування механізмів ефективного обміну, які виявляються через обмеження конкуренції, зміну співвідношення між рівнем ринкової конкуренції і монополії в бік домінування останньої, обмеження свободи суб'єктів на ринку як основи участі економічних суб'єктів в обміні, у тому числі свободи ведення бізнесу, торгової, фінансової, грошової, інвестиційної свободи (втручання влади

в розподіл кредитів, операції з капіталом і платежі економічних суб'єктів, встановлення надмірних обмежень для функціонування фінансово-кредитних установ), трудової свободи (необґрунтоване посилення владою трудового навантаження, заниження мінімальної зарплати, підвищення податкового навантаження на найм працівників тощо).

Концентруючи в своїх руках службово-монополіні функції щодо регулювання сфери обміну, влада-власність прямим і непрямим чином втручається у ринкові відносини, обумовлює розвиток тіньового сектору, обмежує товарно-грошовий обмін, взаємодію між сферами виробництва і споживання, і в свою чергу, отримує економічну вигоду від свого монополічного положення.

Виходячи з цього, до основних показників монополізації владою-власністю сфери обміну відносяться: 1) рівень обмеження конкуренції з боку влади та інтенсивність її розвитку урядом, який показує, наскільки значний монополічний вплив влади на процеси ринкового обміну; 2) ступінь домінування конкуренції над монополією в результаті антимонополічних дій влади, який характеризує ступінь втручання влади в процес монополізації ринків; 3) субіндекси Індексу економічної свободи – бізнес-свобода, фінансова свобода, інвестиційна свобода, торгівельна свобода, трудова свобода, які характеризують ефективність, раціональність, надмірність втручання влади в обмін на ресурсних і товарних ринках, ступінь обмеження обмінних відносин з боку влади.

Як ми з'ясували, процес монополізації владою-власністю функцій суспільного поділу праці чинить також прямий і непрямий вплив на відносини в сфері споживання. Відповідно через отримання монополічного положення владою-власністю в сфері розподілу і перерозподілу встановлюється прямий контроль над обсягами виробництва та споживання домогосподарствами і підприємствами суспільних благ. І оскільки останні є благами колективного користування, то, обмежуючи обсяги їх виробництва і відтворення, рівень їх надання, влада-власність безпосередньо чинить вплив на колективне споживання даних благ усіх без виключення членів суспільства. Непрямий вплив полягає в контролі за сферою споживання через мо-

нополізацію владою-власністю умов виробництва, сфер розподілу й обміну. Тому основним показником монопольного положення влади-власності в сфері споживання є рівень контролю за наданням економічним суб'єктам суспільних благ, який можна визначити на основі індексу управління, що показує рівень ефективності (неефективності) розподілу владою ресурсів суспільства.

З іншого боку, концентрація в руках влади-власності доступу до ключових економічних ресурсів і ринків, контролю над правами власності інших суб'єктів проявляються у таких негативних формах як зниження обсягів створеного суспільного продукту, зменшення обсягів доходів економічних суб'єктів від власності (збільшення їх трансакційних витрат), обмеження доступності технологій, інформації, високоякісної освіти, охорони здоров'я.

Таким чином, через вказані форми прояву монополізація влади-власності охоплює також і відносини в сфері споживання. Отже, показники монополізації владою-власністю сфери споживання корелюють з основними показниками її втручання в інші сфери відносин, тому, на наш погляд, слід врахувати дане положення при здійсненні емпіричних оцінок.

Третьою групою індикаторів, які слід визначити в аспекті предмету нашого дослідження, є показники, що характеризують наслідки впливу влади-власності на економічних суб'єктів з точки зору бар'єрів на шляху реалізації їх економічних інтересів. Ступінь реалізації економічних інтересів суб'єктів визначається рівнем економічної вигоди, користі, яку вони отримують в результаті участі в економічних відносинах. Тому, виходячи з цього, вплив влади-власності на ефективність реалізації економічних інтересів суб'єктів буде виявлятися в першу чергу у зміні рівня їх доходів і витрат, якості життєдіяльності, економічного і соціального розвитку, можливостей для забезпечення самовідтворення тощо.

Конкретними формами реалізації економічних інтересів підприємств (фірм) є рівень чистого прибутку (збитків), обсяги доданої вартості за витратами виробництва, а також витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тому зазначені форми прояву

повинні бути в основі показників реалізації економічних інтересів підприємств.

Проведений нами аналіз наслідків впливу влади-власності на реалізацію економічних інтересів підприємств (фірм) в результаті монополізації в сферах визначення умов виробництва, встановлення контролю за розподілом, обміном і споживанням показав, що через всі зазначені сфери влади-власність чинить вплив на доходи і витрати даних суб'єктів, прямим або непрямим чином обмежуючи їх можливості щодо отримання економічної вигоди або зниження витрат. Основоположним наслідком впливу влади-власності на зазначений процес є обмеження доступу підприємств (фірм) до ключових економічних ресурсів. Зокрема, доступу до природних ресурсів, фінансових коштів держави (бюджетних і позабюджетних ресурсів), ресурсів фінансово-кредитних установ, пільгових кредитних ресурсів тощо. Найбільшою мірою боротьба розгортається за доступ до природних ресурсів, яка має своїм наслідком монополізацію владою-власністю обмежених природних ресурсів, прав щодо їх збуту, постачання, транспортування тощо. Останнє призводить до витіснення і відчуження підприємств (фірм) від ринку природних ресурсів і сировини, встановлення для них значних адміністративних обмежень, що обумовлює зменшення числа учасників даних ринків та значного підвищення цін на ключові природні ресурси і сировину та відповідно на всі інші товари і послуги.

Особливо це позначається на інтересах вітчизняних підприємств. Так, за оцінками вітчизняних експертів в Україні найбільш монополізованими владою-власністю є ринки розподілу і транспортування нафти, природного газу, вугілля, залізної руди [9]. Крім того, результати аналізу Всесвітнього банку на оборот підприємств влади-власності паливно-енергетичного, гірничо-металургійного, агропромислового комплексів, машинобудування, які також прямо або непрямим чином пов'язані з доступом до ключових природних ресурсів, приходиться більше 40% і більше 50% – на їх активи [10]

З іншого боку, реалізація економічних інтересів підприємств (фірм) значно обмежується в результаті привласнення владою-

власністю коштів держави через механізми розподілу і перерозподілу, встановлення владою-власністю пільгових ставок оподаткування і повернення подвійного оподаткування обслуговуваним підприємствам, надання їм державної допомоги, субсидій, субвенцій, преференцій у сплаті мита, фінансування цільових програм влади-власності, компенсацію боргів даних підприємств за рахунок бюджетних коштів, видачу їм державних кредитів, вибір переможцями тендерів, збільшення витрат на асигнування «реформ» певних сфер економічної діяльності.

Результатом таких дій для підприємств (фірм) є значний податковий тиск, який перекладається на їх доходи і витрати, недоступність податкових пільг і преференцій, недостатність коштів для самовідтворення й обмеження можливостей для інноваційно-інвестиційного та високотехнологічного розвитку, мінімізація чистого прибутку і трансфертів з боку держави.

Очевидно, що наслідком монополізації владою-власністю у сферах виробництва, розподілу, обміну і споживання є утворення значних бар'єрів для підприємств в аспекті формування ринково-конкурентного інституційного середовища, стримування процесу реалізації їх інтересів, створення умов для руйнування всієї системи ефективних економічних зв'язків та відносин на фоні втілення владно-власницьких інтересів.

Реалізація інтересів домогосподарств також пов'язана з отриманням вигоди (користі) від їх участі в економічних відносинах і приймає різноманітні форми залежно від змісту функцій даних суб'єктів в економічній системі. Відповідно до цього інтерес домогосподарства як власника робочої сили та інших факторів виробництва – у максимізації економічної вигоди від їх використання, як споживача – у максимізації корисності споживаних благ, як власника доходу – у його максимальному зростанні, як приватного власника – у реалізації своїх прав, максимізації вигоди (користі) від власності.

Тому монополізація владою-власністю умов в сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання детермінує зниження рівня зазначених економічних вигід домогосподарств та якості їх життя. Отже, до показників реалізації економічних інтересів домого-

сподарств, на наш погляд, необхідно віднести доходи та витрати населення, середньомісячну заробітну плату, сукупні середні доходи у розрахунку на одне домогосподарство, показник рівня життя, індекс людського розвитку.

Найбільш істотний вплив на економічні інтереси домогосподарств чинить монополізація природних та інших ключових ресурсів, унаслідок якої дані економічні суб'єкти вимушені оплачувати дорогі енергоресурси і товари, є обмеженими у споживанні іноземної продукції високої якості, у доступі до дешевих фінансових ресурсів, використанні нових технологій. Тому значно збільшуються витрати домогосподарств, знижується рівень і якість їх життя, обмежується споживання та розвиток.

З іншого боку, монополізація владою-власності в сфері обміну, стримування конкуренції, економічної, фінансової, трудової свободи призводять до обмеження участі домогосподарств у підприємницькій діяльності, залученні кредитних та розміщенні інвестиційних ресурсів, застосуванні нових технологій і споживанні високотехнологічних товарів, що прямим чином виявляється у зниженні ступеня реалізації економічних інтересів даних суб'єктів та рівня задоволення їх потреб.

Крім того, на основі монополізації владою-власністю сфери розподілу і перерозподілу обмежується фінансування нематеріальної сфери економіки, що призводить до зниження рівня доходів домогосподарств – споживачів бюджетних і позабюджетних коштів (їх зарплати, пенсій, соціальних допомог та інших трансфертів). Наслідком цього є зниження купівельної спроможності домогосподарств, падіння якості їх життя, скорочення середнього класу, збільшення споживачів трансфертів і субсидій, а, отже, зниження попиту на товари і послуги, обсягів податкових і пенсійних виплат працездатному населенню, що зменшує наповнення державних фондів усіх рівнів.

Крім того, монополізація владою-власністю функції перерозподілу державних коштів детермінує недофінансування необхідних для розвитку кожної людини і суспільства напрямів і обертається неякісними послугами в сфері освіти і медицини, скоро-

ченням висококваліфікованої робочої сили, зниженням народжуваності і тривалості життя, деградацією населення, його еміграцією в інші країни, диференціацією населення за доходами і за освітою.

Таким чином, монополізація владою-власністю сфер розподілу і перерозподілу викликає порушення в процесі реалізації інтересів домогосподарств, спричиняє корінні економічні і соціальні дисбаланси у їх подальшому відтворенні і одночасно детермінує негативні суспільні зрушення.

Виходячи з аналізу каналів зв'язку і впливу влади-власності на реалізацію економічних інтересів підприємств (фірм) і домогосподарств, розкривається вплив даного феномену на інтереси держави і суспільства, оскільки безпосередньо держава представляє суспільні інтереси. Останні пов'язані у першу чергу зі збільшенням обсягу створеного суспільного продукту, зростанням національного багатства, рівня доходів і споживання кожного члена суспільства, економічним і соціальним розвитком, розширенням суспільного виробництва, покращенням економічного й інституційного середовища тощо. Відповідно до основних показників реалізації суспільних економічних інтересів відносяться ВВП, ВНД, валові національні витрати, ВВП на душу населення за ПКС, загальні витрати на освіту, загальні витрати на охорону здоров'я.

Тому монополізація владою-власністю ключових сфер економічних відносин і взаємозв'язків наносить непоправну шкоду інтересам всього суспільства. Основними наслідками її негативного впливу є зниження обсягів доданої вартості і як результат – сумісно створеного продукту, погіршення умов життєдіяльності домогосподарств і підприємств, стримування розвитку та кількісно-якісного оновлення продуктивних сил і виробничих відносин, форм і механізмів реалізації власності, а, отже, зменшення обсягів отриманої економічної вигоди.

Зокрема, в результаті монополізації владою-власністю умов виробництва, розподілу, обміну в економічній системі посилюється розрив між його матеріально-речовою і суспільною формами, а також протиріччя між інтересами влади-власності й інтересами економічних суб'єктів та інте-

ресами суспільства. Так, від'ємний зовнішній ефект від передачі виключних прав на природні ресурси підвладним підприємствам отримують як домогосподарства, підприємства, так і все суспільство. Йдеться про жорстке обмеження конкуренції на даному ринку, встановлення монопольних цін на ресурси, недоотримання державою частини бюджетних надходжень, яка осідає в карманах влади-власності у вигляді ренти, а, отже, недофінансування пріоритетних напрямів економічної діяльності, зниження виробництва і споживання суспільних благ, соціальних послуг, нераціональне використання природних ресурсів і відсутність механізмів контролю за його ефективністю тощо.

Є очевидним, що вилучення владою-власністю з фінансового потоку ресурсів, привласнення частки необхідного для суспільства продукту в якості ренти зумовлюють значне скорочення надходжень до бюджету, зменшення витрат на зарплату і доходи нематеріальної сфери економіки, трансфертів, тобто детермінують обмеження конкретних форм реалізації економічних інтересів, а також падіння рівня й якості життя суб'єктів, які фінансуються за рахунок держави, а також всього суспільства в цілому.

Крім того, наслідком таких бюджетних «вилучень» є зниження виробництва суспільних благ, рівня витрат на освіту, медицину, науку, безпеку, підтримку стратегічно важливих інфраструктурних об'єктів. Отже, це прямий удар по забезпеченню самовідтворення економічних суб'єктів, суспільному прогресу і розвитку. Адже у даному аспекті чиниться негативний вплив на реалізацію майбутніх економічних інтересів суспільства, інтенсивного розвитку людини як основної продуктивної сили, розробки і впровадження нових технологій, формування матеріальної бази для проведення досліджень.

У зазначених процесів зменшується частка малого і середнього бізнесу, формується несприятливе середовище для створення нових робочих місць, активізації внутрішніх інвестиційних потоків, впровадження інноваційних технологій та заміни

застарілих основних фондів, що призводять до падіння обсягів ВВП і НД, валового нагромадження капіталу тощо, тобто основних форм реалізації суспільних інтересів.

Таким чином, виявлені нами закономірності монополізації владою-власністю основних механізмів забезпечення реалізації відносин в сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання та їх впливу на процес задоволення економічних інтересів суб'єктів обумовлюють обмеження можливостей суб'єктів щодо отримання економічної вигоди (користі). Останнє може бути виражене через кількісні співвідношення між показниками, які характеризують сутність влади-власності, форми її прояву та показниками реалізації економічних інтересів економічних суб'єктів та суспільства в цілому.

При цьому з метою врахування впливу на процес реалізації економічних інтересів, по-перше, самої сутності влади-власності і, по-друге, форм прояву даного феномену в економічній системі, зазначені співвідношення, на наш погляд, слід встановлювати на основі побудови Інтегрального показника влади-власності і подальшого виявлення характеру функціональних зв'язків.

Виходячи із зазначених методологічних установок, *вхідними показниками (X)* є показники групи 1 – **Індекс фаворитизму в рішеннях влади**, а також групи 2, до якої увійшли **індикатори форм прояву влади-власності** – показники ступеня монополізації таких галузей як видобуток корисних копалин, виробництва, ПЕК, транспорту і зв'язку, показник рівня захисту владою прав власності, у т.ч. інтелектуальної (як середньозважена величина), показник незалежності правоохоронних і судових органів від влади (середньозважена величина), показник свободи і ступеня контролю ЗМІ з боку влади, Індекс управління (рівень ефективності (неефективності) розподілу і використання владою ресурсів, які знаходяться в руках у суспільства), показник нецільового відволікання державних коштів і марнотратства витрат влади (середньозважена величина), рівень обтяження суспільства видатками на утримання влади (показник тягаря державного регулювання для економіки), рівень обмеження конкуренції з боку влади та інтенсивність її розвитку урядом, показ-

ник свободи у відносинах обміну (середнє значення фінансової, бізнес-, інвестиційної, торгової, грошової, трудової свободи)

Вихідними показниками (Y) є **показники реалізації економічних інтересів**: домогосподарств (доходи та витрати населення України, середньомісячна заробітна плата (у розрахунку на одного штатного працівника, сукупні доходи в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, частка доходів, отриманих найнижчими 10% і 20% населення відповідно, частка доходів, отриманих найнижчими, другими і третіми 20% населення відповідно, нерівність населення щодо вищої освіти та підвищення кваліфікації), підприємств (чистий прибуток (збиток) підприємств, витрати на виробництво продукції (товарів, послуг), додана вартість за витратами виробництва підприємств), держави (ВВП і ВНД у фактичних цінах; Валове нагромадження, у фактичних цінах; загальні витрати на освіту та на охорону здоров'я відповідно у % до ВВП).

Оцінка проводилася на прикладі показників вітчизняної економіки на основі офіційних статистичних даних Антимонопольного комітету України, Державного комітету статистики України, Всесвітнього економічного форуму, фонду Бертельсмана, Freedom House, Heritage Foundation за 2008–2017 рр.

Першим етапом аналізу стала перевірка наявності кореляційного зв'язку між усіма вхідними показниками (X_i), всіма вихідними показниками (Y_j) за формулою (1):

$$r_{x_i y_j} = \frac{\overline{x_i \cdot y_j} - \overline{x_i} \cdot \overline{y_j}}{\sigma_{x_i} \cdot \sigma_{y_j}}, \quad i=1, n, \quad j=1, m, \quad (1)$$

де n – кількість вхідних показників (X), m – кількість вихідних показників.

Відсутність кореляційного зв'язку наявна при коефіцієнті, який дорівнює 0, слабкий зв'язок – при значимості від 0 до $\pm 0,29$, середній – при значимості від $\pm 0,3$ до $\pm 0,69$, сильний – при $\pm 0,7$ до $\pm 0,99$, повний – при ± 1 .

З метою виявлення значимості зв'язку застосовувався t -критерій (критерій Стьюдента). Розраховане значення t -критерію для кожної пари факторів порівнювалось з критичним, яке при 8 ступенях свободи і рівні значущості $\alpha = 0,05$ дорівнює

$t_{крит} = 2,38$. Встановлено вплив кожного окремого фактору на результуючі чинники.

Крім того, було здійснено перевірку показників X та Y на мультиколінеарність на основі алгоритму Фаррара-Глобера шляхом перевірки даних за критерієм Пірсона. Даний етап аналізу передбачає розрахунок кореляційної матриці на основі порівняння фактичного значення даного критерію $\chi^2_{факт}$ з критичним значенням $\chi^2_{\alpha, k}$ за формулами (2) і (3):

$$\chi^2_{факт} = - \left[n - 1 - \frac{2m + 5}{6} \right] \ln[\det R], \quad (2)$$

$$\chi^2_{\alpha, k} = \chi^2 \left(\alpha, \frac{1}{2} m(m - 1) \right), \quad (3)$$

де m – кількість незалежних змінних.

Отримані результати показали, що між показниками X не існує мультиколінеарність, оскільки $\chi^2_{факт} = 96,40$, а $\chi^2_{\alpha, k} = 114,27$.

Таким чином, попередній аналіз дозволив запропонувати ввести до розрахунків *Інтегральний показник влади-власності*, який складається з суми всіх показника X з урахуванням їх ваги, які було встановлено шляхом експертної оцінки на основі встановленого кореляційного зв'язку між показниками. *Інтегральний показник влади-власності* розраховано за формулою (5):

$$I_{V-V} = \sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot \tilde{x}_i, \quad (5)$$

де α_i – це вагові коефіцієнти; $\tilde{x}_i$ – нормовані значення вхідних даних X .

Отриманий нами масив значень *Інтегрального показника влади-власності* дозволив побудувати залежність між зазначеним показником і показниками реалізації економічних інтересів суб'єктів (Y). Для вибору регресійної залежності було проведено розрахунки для лінійної і поліноміальної моделей.

Для перевірки адекватності моделі було використано критерій Фішера. Результати аналізу показали неадекватність лінійної моделі у зв'язку зі значними коливаннями і розбігом вхідних даних. Поліноміальна модель є адекватною для всіх вихідних показників, і дозволяє найбільш точно показати взаємозв'язки між показниками для таких вхідних значень. Отримані нами значення поліноміальних функцій і відповідно харак-

тер зв'язків між Інтегральним показником влади-власності та реалізацією економічних інтересів домогосподарств, підприємств і держави представлено у табл. 2.

Для прогнозування змін показників реалізації економічних інтересів суб'єктів в результаті посилення владно-власницьких тенденцій було збільшено значення Індексу фаворитизму в рішеннях влади на 10%, що дозволило отримати прогнозні значення за кожним показником Y (див. табл. 1). Отримані результати підтверджують висунуту нами гіпотезу щодо негативного впливу влади-власності на результати реалізації економічних інтересів суб'єктів.

Зокрема, у вітчизняній економіці при посиленні фаворитизму влади на вказану величину на рівні домогосподарств відбувається зниження показників їх доходів і підвищення рівня диференціації населення за доходами і за вищою освітою. Привертає увагу той факт, що на 6,45% і на 1,82% знижуються доходи другої і третьої квінтельних груп відповідно, тобто других і третіх 20% населення, які знаходяться над найбіднішим квінтелем. Зниження доходів і посилення розриву між багатими і бідними не тільки означають зниження ступеня реалізації економічних інтересів і рівня задоволення потреб домогосподарств, але і падіння обсягів заощаджень, сукупного та інвестиційного попиту в національній економіці. Одночасно посилення поляризації населення за доходами, вищою освітою та підвищенням кваліфікації відображає тенденцію обмеження доступу до якісних освітніх послуг і знань, які надаються більшою мірою на контрактній основі на відміну від початкової і середньої освіти, а також зниження рівня висококваліфікованої робочої сили.

Крім того, при нарощуванні фаворитизму відбувається значне падіння чистого прибутку підприємств (на 6,96%), що корелює з обсягами створеної підприємствами доданої вартості за витратами. Одночасно за прогнозними розрахунками відбудеться падіння показника витрат на виробництво продукції. Синхронність негативних змін у прибутку і витратах характеризує ситуацію, за якої відбувається банкрутство і закриття підприємств, коли підприємства знижують обсяги випуску, витрати на виробництво і

реалізацію, скорочують чисельність робочої сили, що супроводжується значним падінням чистого прибутку. Така ситуація є відображенням падіння сукупного випуску, монополізації виробництва, зниження частки малих і середніх підприємств, тінізації до-

ходів, впливу зовнішньоекономічної кон'юнктури [11, с.244]. Отже, прогнозні результати показують поглиблення негативних трансформацій щодо реалізації інтересів підприємств та можливостей формування суспільного продукту в економіці.

Таблиця 2

Вплив Інтегрального показника влади-власності на показники реалізації економічних інтересів суб'єктів*

Показник		Функція	Прогнозне значення, %
Показники реалізації економічних інтересів домогосподарств			
Y1	Доходи та витрати населення України (млн. грн.)	$Y1 = 2735077,60x^3 - 2914930,66x^2 - 912487,18x + 2429253,14$	-1,45
Y2	Динаміка середньомісячної заробітної плати (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)	$Y2 = 9691,7x^3 - 14771x^2 + 4940,8x + 3357,5$	-1,59
Y3	Сукупні доходи в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	$Y3 = 9684,8x^3 - 14212x^2 + 3820,4x + 4935$	-1,51
Y4	Частка доходів, отриманих найнижчими 10% населення	$Y4 = 4,4796x^3 - 10,326x^2 + 7,2732x + 2,797$	-0,52
Y5	Частка доходів, отриманих найнижчими 20% населення	$Y5 = 15,339x^3 - 36,101x^2 + 26,469x + 4,124$	-0,7
Y6	Частка доходів, отриманих другими 20% населення	$Y6 = -47,556x^4 + 169,92x^3 - 219,18x^2 + 120,17x - 9,172$	-6,45
Y7	Частка доходів, отриманих третіми 20% населення	$Y7 = 1200,5x^6 - 6266x^5 + 13273x^4 - 14596x^3 + 8786x^2 - 2744,7x + 365,71$	-1,82
Y8	Нерівність населення щодо вищої освіти та підвищення кваліфікації	$Y8 = -16,426x^3 + 48,914x^2 - 47,488x + 18,99$	+1,02
Показники реалізації економічних інтересів підприємств			
Y9	Чистий прибуток (збиток) підприємств (без урахування банків), млн грн	$Y9 = 14631138,72x^4 - 57940757,77x^3 + 83484319,57x^2 - 51210049,57x + 11070$	-6,96
Y10	Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг), млн. грн	$Y10 = 8195611,06x^3 - 24141441,31x^2 + 23782693,43x - 4888027,40$	-0,67
Y11	Додана вартість за витратами виробництва підприємств, млн грн	$Y11 = 2543881,78x^2 - 3591678,90x + 2273489,34$	-0,97
Показники реалізації економічних інтересів держави			
Y12	Валовий внутрішній продукт, у фактичних цінах, млн. грн	$Y12 = 4673734,23x^2 - 7054899,75x + 3943293,08$	-1,15
Y13	Валовий національний дохід, у фактичних цінах; млн. грн	$Y13 = 4994139,29x^2 - 7600784,21x + 4167705,15$	-1,19
Y14	Валове нагромадження, у фактичних цінах; млн. грн	$Y14 = 975247,21x^2 - 1413563,60x + 758556,53$	-1,18
Y15	Загальні витрати на освіту, % від ВВП	$Y15 = 158,80x^5 - 702,50x^4 + 1199,12x^3 - 983,65x^2 + 385,46x - 51,03$	-1,41
Y16	Загальні витрати на охорону здоров'я, % від ВВП	$Y16 = 142,54x^4 - 494,84x^3 + 616,14x^2 - 328,55x + 69,9$	-4,10

*Авторська розробка

Підтверджують отримані результати і показники реалізації суспільних інтересів, які за всіма позиціями мають тенденцію до зниження. Йдеться про падіння ВВП, ВНД, валового нагромадження, а також про зниження суспільних витрат на освіту й охоро-

ну здоров'я, скорочення фінансування яких підриває ефективність функціонування всієї соціально-економічної системи, знижує рівень підтримки і розвитку людського капіталу. Зниження зазначених показників реалізації суспільних інтересів одночасно обу-

мовлює зниження доходів домогосподарств і підприємств, падіння продуктивності праці і обсягів випуску, що знижує ефективність відтворення економічних відносин.

Висновки. Таким чином, запропонований нами теоретико-методологічний підхід до оцінки впливу влади-власності на ступінь реалізації приватних і суспільних економічних інтересів дозволяє виявити глибину інтеграції у суспільні відносини інституту влади-власності, а також встановити залежність між цими феноменами.

Отримані результати свідчать про наявність нелінійного зворотного зв'язку між показниками, які характеризують зазначені процеси: чим більш вираженою є влада-власність, тим більш монополізованими є сфери виробництва, розподілу, обміну й споживання, і, як наслідок, низькою є ступінь реалізації економічних інтересів домогосподарств, підприємств і держави. У кінцевому рахунку уповільнюється соціально-економічний розвиток суспільства, загострюються соціально-економічні суперечності. За таких умов виникає необхідність регулювання економічних відносин, здійснення інституціональних змін, спрямованих на обмеження можливостей влади-власності створювати бар'єри на шляху реалізації економічних інтересів інших суб'єктів господарювання.

Література

1. Маркс. К. К критике политической экономии. Предисловие / К. Маркс., Ф. Энгельс. – Собр. соч., изд. 2. – М. : ГОСИЗД ПОЛИТЛИТ, 1959. – Т. 13. – 657 с.
2. Гуревич А. Я. Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе / А. Я. Гуревич. – М. : Высш. шк., 1970. – с. 215.
3. Васильев Л. С. Феномен власти-собственности. К проблеме типологии докапиталистических структур. Типы общественных отношений на Востоке в средние века / Л. С. Васильев. – М. : Наука, 1982. – 254 с.
4. Латов Ю. В. Постсоветское институциональное развитие: в поисках выхода из колеи власти-собственности / Ю. В. Латов, Р. М. Нуреев // Мир России. – 2015. – Т. 24. – № 2. – С. 50–88.
5. Бессонова О. Э. Институциональное развитие России: переход к контрактному раздатку / О. Э. Бессонова // Мир экономики и управления. – 2018. – Т. 18. – №2. – С. 21–34.
6. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России: введение в Х-У-теорию / С. Г. Кирдина. – СПб. : Нестор-История, 2014. – 468 с.

7. Нуреев Р. М. Россия: особенности институционального развития / Р. М. Нуреев. – М. : Норма, 2009. – 448 с.

8. The Global Competitiveness Report 2015–2016: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of the Global Competitiveness and Risks Team / World Economic Forum – Available at: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf

9. Горюнов Д. Страна монополий: каков реальный уровень конкуренции на украинских рынках? / Д. Горюнов. – Режим доступа: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/strana-monopolij-kakov-realnyj-uroven-konkurencii-na-ukrainsk-302627/>

10. Crony Capitalism in Ukraine. Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance / World Bank Group. – Governance Global Practice. – June 2018. – Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29900/WPS8471.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

11. Сидорченко Т. Ф. Деякі аспекти формування прибутку підприємств в умовах суспільно-політичної нестабільності / Т. Ф. Сидорченко // Економіка і суспільство. – 2016. – №5. – С. 241–246.

References

1. Marks. K. *K kritike politicheskoy ekonomii. Predislovie* [To criticism of political economy. Foreword] / K. Marks., F. Engels. – Sobr. soch., izd. 2. – М. : GOSIZD POLITLIT, 1959. – Vol. 13. – 657 p.
2. Gurevich A. Ya. *Problemy genезisa feodalizma v Zapadnoy Evrope* [Problems of the genesis of feudalism in Western Europe] / A. Ya. Gurevich. – М. : Vyssh. shk., 1970. – p. 215.
3. Vasilev L. S. *Fenomen vlasti-sobstvennosti. K probleme tipologii dokapitalisticheskikh struktur. Tipy obshchestvennykh otnosheniy na Vostoke v srednie veka* [The phenomenon of power-ownership. To the problem of the typology of pre-capitalist structures. Types of social relations in the East in the Middle Ages] / L. S. Vasilev. – М. : Nauka, 1982. – 254 p.
4. Latov Yu. V. *Postsovetskoe institutsionalnoe razvitie: v poiskakh vyhoda iz kolei vlasti-sobstvennosti* [Post-Soviet institutional development: in search of a way out of the rut of power-property] / Yu. V. Latov, R. M. Nureev // *Mir Rossii*. – 2015. – Vol. 24. – № 2. – P. 50–88.
5. Bessonova O. E. *Institutsionalnoe razvitie Rossii: perekhod k kontraktному razdatku* [Institutional development of Russia: the transition to a contract razdatku] / O. E. Bessonova // *Mir ekonomiki i upravleniya*. – 2018. – Vol. 18. – № 2. – P. 21–34.
6. Kirdina S. G. *Institutsionalnyie matritsy i razvitie Rossii: vvedenie v H-Y-teoriyu* [Institutional matrices and the development of Russia: an introduction to XY theory] / S. G. Kirdina. – SPb. : Nestor-Istoriya, 2014. – 468 p.
7. Nureev R. M. *Rossiya: osobennosti institutsionalnogo razvitiya* [Russia: features of institutional

development] / R. M. Nureev. – М. : Norma, 2009. – 448 р.

8. *The Global Competitiveness Report 2015–2016: Full Data Edition is published by the World Economic Forum within the framework of the Global Competitiveness and Risks Team / World Economic Forum.* – Available at: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf

9. Goryunov D. *Strana monopolij: kakov realnyy uroven konkurentsii na ukrainskikh ryinkah?* [The country of monopolies: what is the real level of competition in the Ukrainian markets?] / D. Goryunov. – Available at: [https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/strana-](https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/strana-monopolij-kakov-realnyj-uroven-konkurencii-na-ukrainsk-302627/)

[monopolij-kakov-realnyj-uroven-konkurencii-na-ukrainsk-302627/](https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/strana-monopolij-kakov-realnyj-uroven-konkurencii-na-ukrainsk-302627/)

10. *Crony Capitalism in Ukraine. Relationship between Political Connectedness and Firms' Performance / World Bank Group.* – Governance Global Practice. – June 2018. – Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29900/WPS8471.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

11. Sidorchenko T. F. *Deyaki aspekty formuvannya prybutku pidpriumstv v umovakh suspilno-politichnoyi nestabilnosti* [The aspects of the formation of the arrival of the company in the minds of the unstable political instability] / T. F. Sidorchenko // *Ekonomika i suspilstvo.* – 2016. – №5. – P. 241–246.

ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ВЛАСТИ-СОБСТВЕННОСТИ НА РЕАЛИЗАЦИЮ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ В УКРАИНЕ

А. Н. Пилипенко, д. э. н., профессор, НТУ «Днепровская политехника»,

В. Л. Смесова, к. э. н. доцент, Н. Ю. Науменко, к. т. н. доцент,

ГВУЗ «Украинский государственный химико-технологический университет»

В статье рассматривается влияние сращивания власти и собственности в Украине на реализацию экономических интересов субъектов, устанавливаются причинно-следственные связи между данными процессами. Стержневой и идентифицирующей характеристикой власти-собственности названо присвоение властью экономической выгоды (пользы) от своего господствующего положения над другими частными собственниками и монополизация собственнических позиций за счет их закрепления и поддержания на основе властных полномочий. На базе этого раскрыта основа слияния власти и собственности в неразрывное единство и выявлены основные формы ее проявления: монополизация условий производства и воспроизводства (права распоряжения стратегическими инфраструктурными объектами, информацией, опытом, знаниями, необходимыми для обеспечения производственного процесса, структуры для защиты производства и поддержания власти); монополизация сферы распределения (в аспекте определения доли распределения прибавочного продукта и перераспределения общественного продукта); монополизация обмена (средств производства, необходимых для обеспечения нормального функционирования жизненно необходимых и определяющих для общества продуктов, в том числе экспортных).

Предложен теоретико-методологический подход к идентификации власти-собственности в экономической системе и оценки ее влияния на степень реализации экономических интересов домохозяйств, предприятий и государства как выразителя общественных интересов с точки зрения степени монополизации функций и сфер в процессе общественного разделения труда. Определены показатели, которые, во-первых, характеризуют сущность и характерные черты власти-собственности, во-вторых, индикаторы, характеризующие формы ее проявления в экономической системе и раскрывающие глубину монополизации экономических отношений, в-третьих, показатели, которые определяют степень реализации частных и общественных экономических интересов.

Количественная оценка влияния власти-собственности на экономические интересы субъектов осуществлена на основе применения созданного интегрального показателя власти-собственности. Анализ проводился на основе установления корреляционных связей и проверки на мультиколлинеарность составляющих интегрального показателя власти-собственности, системы показателей реализации экономических интересов, а также связей между первым индикатором и второй группой показателей. Построены функциональные зависимости между Интегральным показателем власти-собственности и показателями реализации экономических интересов домохозяйств, предприятий, государства. Установлена адекватность полиномиальной модели и осуществлен прогноз относительно изменения показате-

лей реализации экономических интересов при увеличении индекса фаворитизма власти в отечественной экономике.

Ключевые слова: власть, собственность, институт власти-собственности, формы проявления власти-собственности в Украине, экономические интересы, экономико-математическая модель зависимости власти-собственности и реализации экономических интересов, частные интересы, общественные интересы.

EVALUATION OF THE IMPACT OF POWER-PROPERTY ON IMPLEMENTATION OF ECONOMIC INTERESTS IN UKRAINE

*H. M. Pylypenko, D.E., Professor, NTU «Dnipro Polytechnic»,
V. L. Smiesova, Ph. D (Econ.), Associate Professor, N. Yu. Naumenko, Ph. D (Tech.), Associate Professor, Ukrainian State University of Chemical Technology*

The influence of power-property merger on the realization of economic interests of subjects in Ukraine is considered. Cause-effect relationships between these processes are established. The pivotal and identifying characteristic of power-property is the appropriation of the economic benefit by the authorities from its dominant position over other private owners and the monopolization of proprietary positions through their consolidation and reinforcement at the expense of its power.

The above discloses the basis of the power-property merger into an inalienable unity and reveals the main forms of its manifestation: the monopolization of the conditions of production and reproduction (the right to dispose the strategic infrastructure objects, information, experience, knowledge necessary to ensure the production process, structures for production security and support of power); monopolization of the sphere of distribution (in terms of determining the share of distribution of the added product and redistribution of the social product); the monopolization of exchange (the means of production that are necessary to ensure the normal functioning of products vital and essential for society, including export products).

The authors propose a theoretical and methodological approach to identifying power-property in the economic system and to assessing its impact on the degree of realization of economic interests of households, enterprises and the state as the presenter of the public interest in view of the degree of monopolization of its functions and spheres in the process of social division of labor. Indicators are offered that, firstly, characterize the nature and characteristics of power-property, and secondly, indicators that characterize the forms of its manifestation in the economic system and reveal the depth of monopolization of economic relations, and thirdly the indicators that determine the degree of implementation of private and public economic interests.

A quantitative assessment of the influence of power-property on the economic interests of subjects based on the construction of an integral indicator of power-property is done. The analysis is carried out on the basis of establishing correlations and testing the multi-collinearity of the components of the Integral indicator of power-property, indicators of the realization of economic interests, as well as connections between the first and second group of indicators. Functional dependencies are built between the Integral power-property indicator and indicators of the realization of the economic interests of households, enterprises and the state. The adequacy of the polynomial model has been established and a forecast has been made regarding changes in indicators of the realization of economic interests with an increase in the index of favoritism of power in the domestic economy.

Keywords: power, property, power-property institute, forms of power-property manifestation in Ukraine, economic interests, economic and mathematical model of power-property dependence and realization of economic interests, private interests, public interests.

Надійшла до редакції 03.11.18 р.